

ואע"פ שאלו, בית הלל, פוסלין את צרות הערוה לכהונה את בא עליהן היבם, ואילו אלו, בית שמאי, מכשירין אותן לכהונה.

בכל זאת, לא נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל.

ולא נמנעו בית הלל לישא נשים מבית שמאי.

זאת, על אף שבני צרות הערוה שהתייבמו לבית שמאי, הם ממזרים לבית הלל.

לפי שהיו מודיעים זה לזה מי הם אותם ממזרים, לשיטתם.

וכמו כן בכל אותן ההטהרות והטמאות, שהיו אלו מטהרים ואלו מטמאין — לא נמנעו בית שמאי ובית הלל מלהיות עושין טהרות, אלו על גבי אלו.

דהיינו, שהיו משאילים כליהם זה לזה, והיו מודיעים זה לזה, באם היה הכלי טמא לשיטת זה שמשאילים לו את הכלי.

גמרא:

אמר רבי שמעון בן פזי: מאי טעמא דבית שמאי שאינם אוסרים את הצרות, ואינם דורשים "לצרוור"?

דכתיב: [דברים כה] "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר".

ומדייקים בית שמאי את לשון הכתוב:

מזה שנקט הכתוב בלשון "לא תהיה אשת

ליבום מאח לאח, וממילא אין בהן איסור של צרת ערוה.

אמו, ואשת אביו, ואחות אביו, אחותו מאביו, ואשת אחי אביו, ואשת אחיו מאביו.

ב. בית שמאי מתירין הצרות של חמש עשרה העריות לאחים, שאין להם את האיסור של צרת ערוה, אפילו במקום יבום, לפי שאינם דורשים "לצרוור" לצרת ערוה.

ובית הלל אוסרים את הצרות של העריות לאחים.

יג-ב ג. ואם חלצו הצרות של העריות מן האחים

בית שמאי, הסוברים שצרות ערוה מתייבמות וחולצות — פוסלין את צרות הערוה שחולצות מן הכהונה, לפי שחליצתן חליצה. והחלוצה אסורה לכהן, מדרבנן.

ובית הלל מכשירין אותן לכהונה, לפי שהן פטורות מן החליצה, ואין חליצתן נחשבת חליצה לפסלן לכהונה.

ד. ואם נתייבמו צרות הערוה לאחים —

בית שמאי מכשירין אותן, אם נתאלמנו, להנשא לכהנים.

ובית הלל פוסלין אותן להנשא לכהונה [מיד!], לפי שהן ערוה על יבמיהן, ואם באו עליהן לא קנו אותן, אלא פסלו אותן לכהונה, כדין כל חייבי כריתות, שפוסלים בת ישראל להנשא כהונה אם באו עליה.

ה. אע"פ שאלו, בית הלל, אוסרים את צרות הערוה להתייבם, ואילו אלו, בית שמאי, מתירין אותן להתייבם.

דתניא, רבי נחמיה אומר: כל תיבה שצריכה את האות למ"ד בתחלתה — הטיל לה הכתוב את האות ה"א בסופה.

ותנא דבי רבי ישמעאל: כגון: אלים [שמות טו] — אלימה. מחנים [שמואל ב יז] — מחנימה. מצרים [בראשית יב] — מצרימה.

וכן: דבלתימה [במדבר לג]. ירושלימה [יחזקאל ח]. מדבריה [דברי הימים א ה].

והוינן בה: ובית שמאי, הא דאמר רב יהודה אמר רב, שאין קידושין תופסים ביבמה לשוק — מנא להו?

מ"לאיש זר" נפקא. מלמד הכתוב שכל אדם "זר" הוא אצלה, ואינו יכול להיות בעלה, אלא רק יבמה יכול לקחתה לאשה.

והוינן בה: ובית הלל נמי, תיפוק להו, שילמדו את הדין שאין קידושין תופסים ביבמה לשוק מ"לאיש זר"?!?

ומשנינן: אין הכי נמי שגם בית הלל דורשים זאת מ"לאיש זר".

אלא שלפי זה תיקשי, "חוצה" לבית הלל — למח לי?

ומשנינן: לרבות את היבמה הארוסה ליבום, על אף שעדיין לא נישאה לאחיו המת, והיתה עוד בגדר "חיצונה" אצלו, לפי שעדיין לא נשאה לו.

ואידך, בית שמאי, למדו זאת, מיתור האות ה"א: "חוצה — החוצה".

ואידך, בית הלל, דרשת "חוצה — החוצה", לא משמע להו לדרוש ליבמה ארוסה!

המת חוצה", משמע שמדבר הכתוב באשה שהיא "חוצה", דהיינו, שהיא נכרית לו, ולכן אינה ערוה לו, ועליה אמר הכתוב שלא תהיה לאיש זר, אלא תתייבם לו.

ויש ללמוד מכלל זה שקרא לה הכתוב "חוצה", בלשון "חיצונית" [נכרית], דאיכא, שנופלת עמה ליבום עוד יבמה, אשת המת, שהיא "פנימית", הקרובה ליבם, והיא ערוה לו!

ואמר רחמנא, שאותה אשה "חיצונית", שהיא צרת ערוה של ה"פנימית" — "לא תהיה" לאדם זר, אלא תתייבם ליבם!

ובית הלל — מיבעי להו, צריכים הם פסוק זה, לכדרב יהודה אמר רב.

דאמר רב יהודה אמר רב: מניין שאין קידושין תופסין לאדם זר ביבמה?

לפי שנאמר "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר".

לא תהיה בה הויה לזר!

ומלמד הכתוב, שאף על פי שאיסור יבמה לשוק אינו אלא איסור לאו, וקידושין תופסים בחייבי לאוין, כאן אין הקידושין תופסים, מגזירת הכתוב "לא תהיה".

ובית שמאי סוברים: מי כתיב "לא תהיה לחוין"?

"חוצה" כתיב! ומשמעותו שיש כאן אשה חיצונית ואשה פנימית, ואמר הכתוב שלא תהיה החיצונית לאיש זר, אלא תתייבם ליבם.

ובית הלל סוברים: כיון דכתיב "חוצה", כמאן דכתיב "לחוין" דמי.

אך בתחילה, הניחה הגמרא, שרבא מסביר את טעמם של בית שמאי אחרת:

עתה הניחה הגמרא, שרבא בא להסביר את הטעם שלהם באחות אשה, שאין איסור אחות אשה חל על איסור אשת אח, ולכן, לשיטתם, אין כלל אפשרות של "צרת ערוה".

ולדעתם, אי אפשר לפרש את הפסוק "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור" לאיסור צרת ערוה, היות והם סוברים ד"אין איסור חל על איסור", ולא חל איסור אחות אשה על איסור אשת אח.⁽¹⁾

ואם כן, אין צרתה נחשבת לצרת ערוה של אחות אשה.

ומדובר, בכגון שתחילה נשא אחיו המת את אחת האחיות, ואז היא נאסרה על האח החי באיסור "אשת אח".

ולאחר מכן נשא האח החי את האחיות שלה. ואז, אין אשת אחיו נאסרת עליו משום "אחות אשתו", הואיל והיא כבר אסורה עליו קודם לכן, באיסור אשת אח, ואין איסור חל על איסור.

רבא אמר: טעמייהו דבית שמאי הוא משום שהם סוברים שאין חל איסור אשת אח על איסור ערות בתו או על איסור ערות אחות אשתו, ונמצא שהערוה כלל לא עומדת במקום יבום. וממילא, אין צרתה צרת ערוה במקום יבום.

ומניחים בית שמאי [מסברא!], שבתו הנשאת לאחיו, כיון שלא חל עליה כלפי אביה איסור אשת אח, היות ולשיטתם "אין איסור חל על איסור", אין היא בכלל פרשת יבום.

כי לדעת בית שמאי נאמרה מצות יבום רק במקום שיש איסור ערוה של אשת אח, שלצורך יבום התירה אותו התורה.

אך במקום שאין משמעות להיתר זה, כגון שנשאת בתו לאחיו, ולא חל כלל איסור אשת אח על בתו — לא אמרה תורה פרשת יבום, על אף שהיא אשת אחיו לכל דבר, ולכן אין צרתה נחשבת לצרת ערוה במקום מצות יבום.

ושלא במקום מצות יבום — אין לנו מקור שערוה אוסרת צרתה.

כך הוא ביאור שיטת בית שמאי לפי רבא, למסקנה.

1. בביאור שיטת בית שמאי, שהיות ואין איסור אשת אח חל על אחות אשה, אין איסור צרת ערוה, כתב רש"י: הלכך לא רמיא קמיה לייבום, והוה כמאן דליתא.

והדברים צריכים ביאור, שהרי אשתו של אחיו היא, אלא שלא חל עליה איסור אשת אח, כיון שקדם לה איסור אחות אשה, ולמה שלא תיפול כלל לפניו לייבום עד שאי אפשר לאסור

בתור ערוה. ולדבריו, זהו יסוד הדין שערוה פוטר את צרתה, שנפילתה ליבום באיסור ערוה, אוסרת את האשת אח שבה כאשת אח שיש לה בנים, שאין

אשה וחייל **אאיסור אשת אח**, לפי שאיסור אשת אח קודם.

אלא, אבל, אם אירע **שנשא** האח החי תחילה את אחת משתי האחיות, שאז נאסרת עליו אחותה מדין אחות אשתו. ורק **אחר כך נשא** האח המת את האחיות השניה —

הרי באופן שכזה, איסור **אחות אשה קדים**, ויכול לחול עליה.

ואם כן, כשנא אחר כך אחיו את אחותה, ומת, ונופלת לפניו ערות אחות אשתו וצרתה ליבום, מדוע שלא תחשב צרתה לצרת ערוה?!

ומשנינן: אם קדם איסור אחות אשה לאיסור אשת אח, הרי **כיון דלא אתי איסור אשת אח וחייל אאיסור אחות אשה**, לפי שאין איסור חל על איסור — **הויא לה הצרה "צרת ערוה שלא במקום מצוה", ושריא.**

והיינו, לפי בית שמאי, לא נאמרה הפרשה של מצות יבום אלא באשת אח האסורה עליו באיסור אשת אח.

אבל אשת אח שלא חל עליה איסור אשת אח, היות וחל עליה קודם איסור אחות אשה — אין היא כלל בפרשת יבום.

וממילא, אין צרתה נחשבת כצרת ערוה במקום מצוה, אלא הרי היא ככל צרת ערוה

וכיון שאחות אשתו אינה נאסרת עליו משום ערות אחות אשה, אלא ממשיכה להיות אסורה עליו רק מצד איסור אשת אח, הרי כשימות אחיו, ותיפול היא וצרתה לפניו ליבום, אין צרתה אסורה משום צרת ערוה של אחות אשתו, לפי שאחות אשתו אינה אסורה עליו באיסור ערוה של אחות אשתו, היות וכאמור, סוברים בית שמאי שאין איסור אחות אשתו חל על איסור אשת אח.

ושמא תאמר: תפטור צרתה משום צרת ערוה של אשת אח, שלא הותר כאן ליבום.

תשובתך: כיון שאין ערות אשת אח הסיבה הגורמת למניעת היבום, אלא רק איסור אחות אשה [העומד מוכן לחול עליה במידה ונתיר את איסור אשת אח ליבום], הרי אין ערות אשת אח פוטרת צרתה.

ובית הלל סוברים, שאין צורך בהחלת האיסור בפועל על הערוה כדי שתחשב צרתה לצרת ערוה, אלא די בכך שאשת המת היא אחות אשתו כדי לאסור את הצרה שלה מדין צרת ערוה.

אך מקשינן: **תינה**, ההסבר הזה של רבא בשיטת בית שמאי הוא טוב, רק **היכא**, אם אירע, **דנשא** האח המת תחילה את האחיות, ונאסרה על האח החי באיסור אשת אח, **ואחר כך נשא** האח החי את אחותה השניה.

שאז שפיר אמרינן: **לא אתי איסור אחות**

בה היתר יבום.

ומכח איסור האשת אח של הערוה, נאסרת גם האשת אח של צרתה!

כי הרי בצרת ערוה אין איסור אחר מאשר אשת אח, וזה נאסר **במקביל** לאיסור אשת אח

של הערוה.

ולכן, סוברים בית שמאי, שאם קדם איסור אחות אשה לאשת אח, הרי לא אסורה הערוה באיסור אשת אח. ונמצא, שבנפילתה ליבום היא לא אסרה את האשת אח שלה כאשת אח שיש

שלא במקום מצוה, שהכל מודים בה שהיא מותרת.

ובית הלל חולקים בנקודה זו, וסוברים: כיון שהיא במציאות אשת אח, לא אכפת לנו מזה שלא חל עליה איסור של אשת אח.

והיות ויש עליה איסור ערוה, שפיר נחשבת צרתה "צרת ערוה במקום מצוה".

שנינו במשנה: **חלצו** צרות ערוה — **בית שמאי פוסלים** אותן לכהונה, ובית הלל מכשירים.

ופרכינן: היות ולבית שמאי צריכות צרות ערוה חליצה, ולבית הלל הן אינן צריכות חליצה, מדוע הוצרכה המשנה לשנות את המחלוקת הזאת ביניהם?

והרי **פשיטא**, שלבית שמאי הן פסולות לכהונה, כדין כל חלוצה שפסולה לכהן, ולבית הלל הן כשרות לכהונה לפי שאין בהן דין חליצה כלל!

ומשנינן: באה המשנה להשמיענו מחלוקת זאת כדי **לאפוקי מדרבי יוחנן בן נורי לקמן**.

דאמר: בואו ונתקן להם לצרות של עריות שיהו **חולצות ולא מתייבמות**, כדי שלא יבואו לידי תקלה, אם ישאו את הבנים הנולדים מהן, היות שלבית שמאי הם כשרים, ולבית הלל הם ממזרים.

ולפיו, כיון שחולצים להן מכח התקנה הן נפסלות לכהונה.

קא משמע לן דבית הלל מכשירים, היות ולדעתם אין כל צורך בתקנת החליצה.

שנינו במשנה: **נתייבמו** צרות הערוה — בית שמאי מכשירין אותן לכהונה, ובית הלל **פוסלין**.⁽²⁾

והוינן בה: **הא תו — למה לי?**

למה לי לחזור ולשנות את מחלוקתם בצרת ערוה בין בחליצה ובין ביבום, והרי מחלוקת אחת היא, אם צרת ערוה מתייבמת או פטורה.

ומשנינן: **אידי דתנא "חלצו"** צרות הערוה, **תנא נמי "נתייבמו"**.

ומבאר עתה הגמרא כיצד היו נוהגים חלק מהאנשים כבית שמאי וחלק כבית הלל, והרי יש על כך איסור של "לא תתגודדו", שלא להחלק לאגודות אגודות בהנהגת המוות והאיסורים!

תנן התם במסכת מגילה [ב א]:

מגילה נקראת באחד עשר לחודש אדר, ובשנים עשר, ובשלושה עשר, ובארבעה עשר, ובחמשה עשר — לא פחות מיום אחד עשר, ולא יותר מיום חמשה עשר.

לה בנים, שהרי איסור האשת אח עדיין לא חל עליה!

ולכן, אין היא יכולה לאסור במקביל את האשת אח של צרתה, שהרי היא עצמה אינה נאסרת עתה בתורת אשת אח שיש לה בנים, כיון שאין איסור אשת אח חל עליה.

2. רש"י כתב שפסול זונה לכהונה אינו אוסר אותה אלא להנשא לכהן אך אינו פוסלה לאכול בתרומה.

וכתבו התוס' שרש"י עצמו חזר בו, וסובר גם הוא כי אשה שנבעלה לחיבי כריתות ויש לה פסול זונה לכהונה, אינה אוכלת בתרומה.

מאי "לא תתגודדו"?

שמע מינה, תרתי, גם איסור גדידה על מת, וגם איסור אגודות.

ולא ענה רבי יוחנן על שאלתו של ריש לקיש מדוע אין איסור של "לא תתגודדו" בענין קריאת מגילה במקומות חלוקים. [וטעמו של דבר עיין בריטב"א].

אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש: מדוע שואל אתה על אגודות אגודות בזמנים של מקרא מגילה, ואינך שואל על אגודות אגודות בזמנים החלוקים בערב הפסח לעשיית מלאכה?

וכי עד כאן לא שנית את המשנה במסכת פסחים [נ א]:

מקום שנחגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עד הצות — עושין.

מקום שנחגו שלא לעשות — אין עושין!

ומכאן היית צריך לשאול אותי כיצד עושים אגודות אגודות.

אמר ליה ריש לקיש: אמינא לך אנא, אני שאלתי אותך על ענין של איסורא, שאסרו חכמים לשנות את זמני הקריאה שקבעו, וחייבים בכל מקום לקרוא דוקא לפי הזמן שקבעו לו חכמים, ובכך נראה הדבר כאגודות אגודות, שכל מקום מחוייב בשינוי הזה, ואסור לו לנהוג כמקום אחר.

דאמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב [אסתר ט] "לקיים את ימי הפורים בזמניהם" — מלמד הכתוב שזמנים הרבה תיקנו להם חכמים לקריאת המגילה,

אמר ליה, שאל ריש לקיש לרבי יוחנן, כיצד נוהגים לקרוא את המגילה בזמנים חלוקים, והרי איקרי כאן את הלאו [דברים יד] "לא תתגודדו", שמשמעותו היא :

לא תעשו אגודות אגודות, לנהוג חלק מהציבור כך וחלק מהציבור אחרת, כאילו יש לכם שתי תורות שונות.

וכגון קריאת המגילה בזמנים חלוקים, שהללו קוראים את המגילה ביום אחד, והללו ביום אחר!

אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש: האי "לא תתגודדו" — מיבעי ליה לגופיה, דאמר רחמנא: לא תעשו חבורה על מת!

ולשון "לא תתגודדו" משמעותו היא איסור עשיית חתכים וחבורות בגוף, כסימן צער ואבלות על מת, ואין משמעות הכתוב לאסור לנהוג אגודות אגודות.

אמר ליה ריש לקיש: אם כן, שבא הכתוב לאסור התגודדות על מת בלבד, לימא קרא לא "תתגודדו על המת", שמשמעותו היא לשון גדידה וחבורה.

מאי, מדוע נקט הכתוב בלשון "תתגודדו"?

שמע מינה, להכי הוא דאתא, לאיסור הנהגה של אגודות אגודות.

ועתה דנה הגמרא בדברי ריש לקיש:

ואימא: כוליה "לא תתגודדו" רק להכי הוא דאתא, לאיסור אגודות אגודות, ומנין אנו יודעים איסור גדידה על מת!?

ומשינין: אם כן, לימא קרא "לא תגודדו!", שמשמעותו אגודה.

ואסור לשנותם.

ואילו את אמרת לי, שיש לי לשאול על מנהגא, שנהגו באי עשיית מלאכה ערב פסח לפני חצות, כיצד זה נוהגים אגודות אגודות!?

והרי השאלה על דבר שאסרו חכמים לנהוג בו בשוה, וחייבו לקרוא בזמנים חלוקים, היא עדיפה על השאלה כיצד נהגו במנהג חלוק!?

ותמהה הגמרא על דברי ריש לקיש:

וכי התם, בערב פסח, לאו איסורא הויא לעשות בו מלאכה גם לפני חצות? והרי אין זה מנהג גרידא?

והתנן: הלילה, של אור לארבעה עשר בניסן, שהוא ליל בדיקת חמץ – בית שמאי אוסרין אותו במלאכה, ובית הלל מתירין!

ונוהגים בו אגודות אגודות, חלק כבית שמאי, וחלק כבית הלל.

והנוהגים שלא לעשות בו מלאכה כבית שמאי, עושים זאת לא כמנהג, אלא כאיסור!

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן: התם, באיסור מלאכה, אין בכך חשש של אגודות אגודות, כי הרוואה אותו בטל ממלאכה, אומר: מלאכה הוא דלית ליה.

וכל האיסור של לא תתגודדו, הוא שלא

תראה תורתנו כשתי תורות, וכאן אין היא נראית כשתי תורות, ולכן שאלתיך מקריאת מגילה, שהכל רואים את המנהג החלוק.

וכאמור, לא ענה לו רבי יוחנן על שאלתו ממגילה.

ועתה דנה הגמרא בענין יבמה שהיא צרת ערוה, כיצד נהגו בית שמאי ובית הלל, כל צד לפי דבריו, והרי יש בכך איסור של אגודות אגודות:

והא שנינו במשנתנו שבית שמאי מתירין הצרות לאחים,

ובית הלל אוסרים!

ונהגו בית שמאי כדבריהם, ובית הלל כדבריהם. ותיקשי, מדוע אין כאן איסור של אגודות אגודות!?

ומשנינן: מי סברת, האם סבור אתה, שאכן י-א עשו בית שמאי כדבריהם!?

לא עשו בית שמאי כדבריהם! (1)

ואילו רבי יוחנן אמר: אכן עשו ועשו בית שמאי כדבריהם.

ושאלה זו היא בפלוגתא דרב ושמואל.

דרב אומר: לא עשו בית שמאי כדבריהם.

ואילו שמואל אמר: עשו ועשו!

מהחליצה, ולפי בית שמאי היא חייבת [אך התוס' כתבו שלא עשו בית שמאי כדבריהם ופטרוה אף מן החליצה!].

ותירץ הריטב"א, שסוברת עתה הגמרא, שגם בית הלל הצריכוה חליצה, כדי שלא יהיו אגודות.

1. מבאר הריטב"א שלא הקלו ליבמה לצרת ערוה, אלא הצריכוה חליצה, דבפחות מכן אי אפשר "כיון שעמדו בשמועה".

אלא שעדיין קשה, שיש בכך משום אגודות אגודות. כי לפי בית הלל היא פטורה לגמרי